
ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

УДК 330.15 : 658.155 : 553 : 336.225

О. М. СУХІНА,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу економічних проблем
екологічної політики і сталого розвитку
ДУ «Інститут економіки природокористування і сталого розвитку НАН України»,
бульв. Тараса Шевченка, 60, 01032, Київ, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ ГІРНИЧОЇ РЕНТИ

Розроблено гнучкий економічний механізм вилучення гірничої ренти у надрокористувачів, методологію визначення розміру диференційованих рентних платежів за користування надрами для видобування корисних копалин, яка враховує гірничо-геологічні та інші умови видобування корисних копалин, механізм розподілу гірничої ренти між її власником і надрокористувачами.

Ключові слова: диференціальна гірнича рента; рентні платежі; алгоритм; методологія оцінки; економічний механізм; питома рента; залізодобувні підприємства; українські громадяни-рантьє.

Бібл. 8; рис. 1; табл. 1; формул 4.

UDC 330.15 : 658.155 : 553 : 336.225

OLENA SUHINA,
Cand. of Econ. Sci.,
Senior Researcher of the Department of Economic Problems
of Environmental Policy and Sustainable Development,
Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the NAS of Ukraine,
60, Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, 01032, Ukraine

METHODOLOGICAL APPROACH TO DETERMINE AMOUNT OF DIFFERENTIAL MINING RENT

A flexible economic mechanism for mining rent withdrawal from subsoil users has been developed, as well as methodology of determining the amount of differentiated rent payments for the use of subsoil for extraction of minerals, taking into account mining, geological and other conditions for extraction of minerals and mechanism of distribution of mining rent between its owner and subsoil users.

Keywords: differential mining rent; rent payments; algorithm; methodology of evaluation; economic mechanism; specific rent; iron-extraction enterprises; Ukrainian citizens-rentiers.

References 8; Figure 1; Table 1; Formules 4.

Ніщо не вимагає стільки мудрості й розуму,
як визначення тієї частини, яку у підданих
забирають, і тієї, яку залишають їм.
Ш.Л. Монтеск'є

© Сухіна Олена Миколаївна (Suhina Olena), 2018; e-mail: olsuhina@ukr.net.

При динамічному розвитку економіки та податкової системи в Україні, плату за користування надрами для видобування корисних копалин так і не було встановлено у належному вигляді, а так звана чинна “рентна плата” не відповідає суті гірничої ренти, тобто нараховується не від надприбутку (більшого, ніж, наприклад, середній (середньонормальний) прибуток по галузі або підгалузі у добувній промисловості). Крім того, не враховуються гірничо-геологічні та інші умови видобування корисних копалин, що, у свою чергу, призводить до диспропорцій у вилученні цієї “рентної плати”, оскільки різні гірничодобувні підприємства здійснюють видобування у різних умовах, на різних родовищах, а платити повинні однаково, що є економічно безграмотним підходом. Надрокористувачі не хочуть отримувати ліцензії на видобування корисних копалин у гірших гірничо-геологічних умовах і будуть виштовхані з ринку. На даний час рентну плату перетворено лише на фіскальний платіж. Привласнення гірничої ренти надрокористувачами завдає істотних збитків економіці держави, а український народ як власник надр так і не став ратне. При цьому значна частина залізної руди йде на експорт, а держава ще й відшкодовує експортерам ПДВ [1, с. 55]. Тому сьогодні основне завдання уряду із забезпечення справедливого розподілу надприбутків між власником надр і надрокористувачем полягає у розробці нового підходу до вилучення надприбутків.

Надрокористувачі розвинутих країн віддають на користь держави до 85% свого прибутку. Частина гірничої ренти у вигляді дивідендів надходить кожному громадянину як власникові надр на особистий рахунок (наприклад, як у США, Канаді, Норвегії, Кувейті, Саудівській Аравії, ОАЕ та ін.). У Республіці Казахстан оподатковується надприбуток компаній-надрокористувачів. В умовах децентралізації владних повноважень ідеальним прикладом слугує механізм накопичення й розподілу гірничої ренти у штаті Аляска (США), де створено дійовий інститут громадянської власності на регіональному рівні, а громадянські дивіденди сягають 1,5–2 тис. дол. щороку.

Щоб кардинально змінити ситуацію у сфері надрокористування – створити конкурентні податкові умови для підприємств добувної промисловості та розроблення кар’єрів, нівелювати умови, економічно не вигідні для надрокористувачів, – доцільно встановити рентну плату за користування надрами для видобування корисних копалин залежно від прибутку (надприбутку). Платежі повинні мати рентну основу. При цьому треба враховувати гірничо-геологічні та інші умови видобування – для диференціації гірничої ренти. Доцільно вирівняти економічні показники і собівартість.

На нашу думку, найбільш вагомий вклад у розвиток вітчизняної та зарубіжної методологій визначення розміру рентних платежів за користування надрами для видобування корисних копалин, а також розвитку теорії та моделювання гірничої ренти зробили російський вчений Ю. Разовський – автор новітньої теорії гірничої ренти і нової системи надрокористування [2; 3] та український вчений В. Матюха – фахівець з економіки природокористування, який значно вдосконалив економіку надрокористування і збагатив економічну теорію науковими відкриттями у сфері рентних відносин [4; 5].

На основі наукових розробок Ю. Разовського сформувався класичний підхід до визначення розміру гірничої ренти, який є найбільш прийнятним і економічно грамотним. Проте вчений використовує у своїх розрахунках рівень процента

по кредиту банку, хоча, виходячи з економічної теорії, доцільно порівнювати дохід з доходом. І тому В. Матюха пішов далі, удосконаливши відповідний підхід до визначення розміру диференціальної гірничої ренти. Так, суть запропонованої ним методології оцінки гірничої ренти полягає в тому, що процент гірничої ренти у прибутку підприємства визначається шляхом віднімання від норми прибутку підприємства об'єктивного макроекономічного показника, середнього розміру процентів по депозитних вкладах банків і розміру винагороди за інвестиційний ризик (тобто норма прибутку мінус дохід по депозитних вкладах) [4, с. 44–49]. Інший методологічний підхід В. Матюхи [5, с. 167–170] вирішує проблему, як поділити гірничу ренту між надкористувачем і державою як розпорядником надр.

Істотний вклад у розвиток теорії гірничої ренти зробили також такі зарубіжні вчені: О. Астахов, Л. Астахов, А. Ахатов, В. Богачов, С. Булат, В. Волконський, Д. Гавриленко, М. Денисов, А. Ікаєв, С. Кімельман, А. Кузовкін, В. Лазарєв, М. Лукьянчиков, Д. Львов, Ю. Макаркин, Є. Моргунов, А. Мудрецов, В. Немчинов, К. Савельєва, В. Сотников, В. Чернявський, С. Чернявський, Ю. Яковець і багато інших. Інституціональними перетвореннями у сфері надкористування займалися і займаються вчені європейських країн: Л.О. Аскхейм, Я.П. Йебсен та Й.А. Стубберуд (Норвегія), Т.В. Вальде, М. Сорнараджа і Д. Хілл (Великобританія), Ф. Вельмер, Дж. Дорі та А. Ендрес (Німеччина), М. Дюшен, П. Жюйар, Д. Карро і Я. Паульссон (Франція), Г. Лойбл (Австрія), Р. Любберс (Нідерланди), Е. Паасивірта (Фінляндія), І. Фрасл (Бельгія). Заслужують на увагу дослідження таких вчених з Китаю: Ван Юншен та Яо Мейчжен (з правового регулювання залучення іноземних нафтогазодобувних компаній), Лі Жойшен (з державного регулювання нафтогазової промисловості), Лю Шеньфу (з контролю і управління мінеральними ресурсами), Юй Мінцао (з правових проблем освоєння нафтогазових ресурсів на морському шельфі) та інші.

Проблематику гірничої ренти частково досліджували і українські вчені О. Амоша, І. Андрієвський, М. Жикаляк, Т. Решетілова, Л. Стариченко та інші. Крім методологічних підходів до визначення розміру гірничої ренти та рентних платежів В. Матюхи, значна частина аналогічних підходів, розроблених в Україні, є не адекватними економічним реаліям у сфері надкористування. У В. Матюхи методика визначення розміру гірничої ренти [4, с. 44–49] відповідає економічним реаліям, “гнучко” реагує на зміну всіх щорічних економічних параметрів, які входять до цієї методики. Особливу увагу автор звертає на те, що питання гірничої ренти (рентних відносин) є досить актуальним, але в методологічному аспекті наукових розробок не так багато. Тим часом Ю. Разовський і В. Матюха зробили конкретний вклад у розвиток економічної теорії, і в тому числі теорії гірничої ренти. На жаль, в Україні зрушень не відбувається, і доцільно пропонувати відповідні нові методологічні підходи, які б зацікавляли уряд.

Метою статті є виявлення радикальних шляхів підвищення ефективності рентних відносин у сфері надкористування за рахунок розробки методики визначення розміру рентних платежів за користування надрами для видобування корисних копалин через питому гірничу ренту, яка б більшою мірою відповідала економічним реаліям, була простою для практичного застосування і спрямованою на диференціацію цих платежів.

У Російській імперії (тобто і на території України) гірничу подать (по типу гірничої ренти) було запроваджено при Петрі I. “Загальною тенденцією оподат-

кування останніх 50 років у зарубіжних країнах став перехід від системи на основі валових доходів до системи, що базується на економічних результатах. Якщо до 1970-х практично повсюдно застосовувалися виключно бонуси і роялті, то сьогодні помітну роль відіграють механізми, засновані на оподаткуванні прибутку. ... Норвегія також відмовилася від застосування роялті, і її стабільна податкова система слугує прикладом у секторі видобування вуглеводнів. Ефективна ставка оподаткування прибутку 78% (сума корпоративного податку на прибуток і додаткового нафтового податку) є незмінною з 1992 р.” [6]. Сумарна ставка податків на базі прибутку в цих країнах складає: в Норвегії – 78%, Великобританії – 62%, США – 35%, Канаді – 25%, Росії – 20%. Також проаналізовано рентні платежі та подібні податки в європейських країнах*.

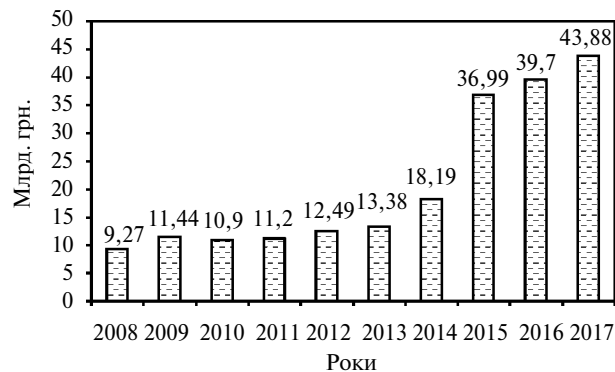
За даними Державної фіскальної служби України, фактичне надходження рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин (згідно із ст. 252 Податкового кодексу України) до державного бюджету України у 2015 р. становило: за видобування корисних копалин загальнодержавного значення – 2,834 млрд. грн.; за видобування нафти – 2,643 млрд. грн.; за видобування природного газу – 29,262 млрд. грн.; за видобування газового конденсату – 2,239 млрд. грн. (у цілому – 36,99 млрд. грн.) (рис.). У 2017 р. відповідні показники дещо зросли: в цілому таких надходжень до зведеного бюджету України було 44,98 млрд. грн., з них до державного бюджету – 43,88 млрд. грн. і до місцевих бюджетів – 1,1 млрд. грн. У тому числі за видобування корисних копалин загальнодержавного значення до державного бюджету надійшло 3 млрд. грн. і до місцевих бюджетів – 1 млрд. грн. За видобування нафти до державного бюджету України надійшло 4,74 млрд. грн.; за видобування природного газу – 33,07 млрд. грн.; за видобування газового конденсату – 3,05 млрд. грн. При цьому за видобування бурштину (корисної копалини загальнодержавного значення, але під окремим кодом) до державного бюджету надійшло 1,32 млн. грн., а до місцевих бюджетів – 0,44 млн. грн.

Значні запаси залізних руд та інших корисних копалин говорять про те, що українці могли б отримувати частину гірничої ренти від продажу залізної руди та інших корисних копалин, але на даний час такий механізм, який діє у розвинутих країнах (коли кожний громадянин отримує на власний рахунок частку гірничої ренти), в Україні відсутній. Авторське дослідження сприятиме його розвитку.

Доцільно розробити ефективний економічний механізм вилучення гірничої ренти, який би враховував, що і підприємець не повинен постраждати, і державі має бути вигідно здавати в оренду родовища корисних копалин для використання при одночасному збереженні навколишнього природного середовища. На нашу думку, базою для оподаткування повинен стати прибуток гірничодобувного підприємства (у природно-ресурсних галузях – валовий прибуток), і частину цих коштів (у межах 60–70%) повинна одержувати держава як розпорядник власника надр – українського народу. Автор об’їздила багато вітчизняних гірничодобувних підприємств України, економісти яких стверджують, що

* An overview on royalties and similar taxes. Oil and gas upstream sector across Europe. – Deloitte. – 29 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ro/Documents/energy-resources/An-overview-on-royalties-and-similar-taxes_April_2017.pdf [April 2017].

платежі за користування надрами для видобування корисних копалин мають бути диференційованими.

Динаміка фактичних надходжень рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин до державного бюджету України у 2008–2017 рр.

Складено автором за даними Державної фіскальної служби України.

Автор, застосувавши методичні рекомендації В. Матюхи, розробила методологію визначення розміру рентних платежів за користування надрами для видобування корисних копалин через питому гірничу ренту, яка враховує гірничо-геологічні та інші умови видобування корисних копалин. Конкретний методичний підхід до визначення розміру рентних платежів для видобування корисних копалин дозволить економічно обґрунтувати розмір рентних платежів і забезпечити їх диференціацію завдяки жорсткій прив'язці до кожного конкретного родовища корисних копалин. Саме диференціація платежів дозволить примусити надрокористувачів платити економічно обґрунтовану суму платежу.

Алгоритм визначення розміру диференційованих рентних платежів за користування надрами. Автор бере ідею визначення і подальшого вилучення у надрокористувачів надприбутку (надлишку) при використанні надр для видобування корисних копалин і матеріалізує її цим алгоритмом у такому порядку (поетапно): пропонується методичний підхід до визначення розміру рентних платежів через послідовне визначення розміру прибутку гірничодобувного підприємства та питомого прибутку, який необхідно розподілити між державою – розпорядником природних ресурсів (згідно із ст. 13 Конституції України: “Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією”) у вигляді рентних платежів і надрокористувачем. Надалі державі доцільно віддати частку гірничої ренти на особистий рахунок кожному громадянину – власникові мінерально-сировинних ресурсів, як це здійснюється у цивілізованих країнах з розвинутою ринковою економікою та гірничодобувною промисловістю. **Методика визначення розміру рентних платежів за користування надрами для видобування корисних копалин** передбачає алгоритм з трьох етапів*.

Етап 1. Визначення розміру прибутку гірничодобувного підприємства за фіксований проміжок часу.

* Алгоритм визначення розміру рентного платежу за користування надрами для видобування корисних копалин розроблено автором з науковим консультуванням В. Матюхи.

Етап 2. Визначення розміру питомого прибутку гірничодобувного підприємства до обсягу видобутої (та реалізованої) продукції за фіксований проміжок часу.

Етап 3. Визначення розміру рентного платежу за користування надрами для видобування корисних копалин, який гірничодобувне підприємство повинне перерахувати до бюджету за фіксований проміжок часу як загальнообов'язковий державний платіж.

В основі цієї методики лежить традиційний підхід до визначення розміру гірничої ренти як надприбутку.

Етап 1. Визначення розміру прибутку гірничодобувного підприємства. Він залежить від кон'юнктури ринку на мінеральну сировину, гірничо-геологічних умов видобування (в тому числі глибини шахт чи кар'єрів), капітальних вкладень тощо. Математично це можна подати в такому вигляді (формула 1):

$$\Pi = Д - В - Пд - К, \quad (1)$$

де Π – розмір прибутку гірничодобувного підприємства за фіксований проміжок часу (грн.); $Д$ – дохід від реалізації товарної мінерально-сировинної продукції за фіксований проміжок часу (грн.); $В$ – експлуатаційні витрати гірничодобувного підприємства (за виключенням амортизаційних відрахувань за фіксований проміжок часу) (грн.); $Пд$ – розмір податків і платежів, які не входять до складу експлуатаційних витрат (грн.); $К$ – капітальні вкладення у промислове будівництво (включаючи придбання геологічної інформації за фіксований проміжок часу) (грн.).

При цьому необхідно брати до уваги, що гірничодобувні підприємства не щороку витрачають кошти на відтворення мінерально-сировинної бази і не щороку здійснюють капітальні вкладення. Оскільки нерідко гірничодобувні підприємства не здатні відразу купити гірничодобувну техніку за наявні кошти, то до цієї формули можна включати відшкодування кредитів і процентів по кредитах.

Етап 2. Визначення розміру питомого прибутку гірничодобувного підприємства (до обсягу видобутої (та реалізованої) продукції) *. Він визначається шляхом співвіднесення розміру гірничої ренти за фіксований проміжок часу, одержуваного надрокористувачем від розробки родовища або ділянки надр, до обсягу видобутої та реалізованої мінерально-сировинної продукції за цей самий фіксований проміжок часу (наприклад, квартал) за формулою (2):

$$\Pi_{\text{п}} = \frac{\Pi}{Q_{\text{в}}}, \quad (2)$$

де $\Pi_{\text{п}}$ – питомий прибуток гірничодобувного підприємства (до обсягу видобутої (та реалізованої) продукції) за фіксований проміжок часу (наприклад, квартал, рік та ін.) (грн./т); Π – прибуток гірничодобувного підприємства за фіксований проміжок часу (наприклад, квартал, рік та ін.) (грн.); $Q_{\text{в}}$ – обсяг видобутої та реалізованої товарної мінерально-сировинної продукції за фіксований проміжок часу (наприклад, квартал, рік та ін.) (т).

Автор використовує показник питомого прибутку (до обсягу видобутої (та реалізованої) продукції), оскільки такий підхід сприятиме більш легкому порівнянню результату економічної діяльності (прибутку) гірничодобувного підприємства із середньогалузевим.

Етап 3. Визначення розміру рентного платежу за користування надрами для видобування корисних копалин, який гірничодобувне підприємство повинне перерахува-

* Питомий прибуток – це відношення чистого прибутку підприємства до обороту (виторгу від реалізації) цього підприємства. Але є також питомий прибуток на 1 працівника та ін.

ти до бюджету. Розмір рентного платежу – це та частина надприбутку, яку надрокористувач повинен віддати державі як обов’язковий платіж і яка визначається як різниця між питомим прибутком (до обсягу видобутої (та реалізованої) продукції) окремо взятого гірничодобувного підприємства та питомим середньогалузевим (середньопідгалузевим, наприклад, для нафто-, газодобувної чи залізородної підгалузей, тобто показники нафтогазодобувного підприємства порівнюються із середніми по галузі) прибутком (до обсягу видобутої (та реалізованої) продукції) за фіксований проміжок часу (формула 3):

$$ПР = П_{п} - СгалП_{п}, \quad (3)$$

де $ПР$ – розмір рентного платежу за користування надрами за видобування 1 т корисної копалини за фіксований проміжок часу (грн./т); $П_{п}$ – питомий прибуток гірничодобувного підприємства (до обсягу видобутої (та реалізованої) продукції) за фіксований проміжок часу (наприклад, квартал, рік та ін.) (грн./т); $СгалП_{п}$ – питомий середньогалузевий (середньопідгалузевий) розмір прибутку надрокористувачів (до обсягу видобутої (та реалізованої) продукції) за фіксований проміжок часу (наприклад, квартал, рік та ін.) (грн./т). (*До відома.* У розрахунках для порівняння показники $П_{п}$ і $СгалП_{п}$ беруться за один і той самий проміжок часу. Це має бути фіксований часовий інтервал: якщо за квартал, то за квартал, і т. д. Середньогалузевим може бути прибуток і по нафтодобувній, і по залізодобувній або по іншій підгалузі гірничої промисловості (згідно з КВЕД, “Добувна промисловість і розроблення кар’єрів”).

Відповідно до формули (3), рентні платежі за користування надрами для видобування корисних копалин виникають і мають вилучатися (на користь держави) лише за умови, коли питомий прибуток (до обсягу видобутої (та реалізованої) продукції) (питома гірничка рента) є більшою від питомого середньогалузевого прибутку надрокористувачів (до обсягу видобутої (та реалізованої) продукції) ($П_{п} > СгалП_{п}$), тобто коли у гірничодобувного підприємства, яке повинне сплачувати рентний платіж, є надприбуток, який виникає за рахунок кращих гірничо-геологічних умов видобування. Надприбуток (надлишок) виникає не завжди, залежить від кращих гірничо-геологічних і гірничотехнічних умов видобування, тому рента і називається “мерехтливою”. Коли родовище виснажується або перебуває на межі виснаження, надприбуток не виникає).

Гірничодобувна промисловість характеризується різними економічними показниками: собівартістю видобування корисних копалин і прибутковістю (собівартістю визначається прибуток), оскільки у кожного підприємства різні умови видобування (і в тому числі гірничо-геологічні та гірничотехнічні). Надприбуток (надлишок) виникає у випадку, коли у гірничодобувного підприємства більшість параметрів є однаковими, а також приблизно однаковий вміст корисного компонента в руді, але кращі гірничо-геологічні та гірничотехнічні умови. Наприклад, у кар’єрі ПрАТ “Південний ГЗК” глибиною 410 м (2016 р.) (у 2011 р. – 389 м) вміст загального заліза ($Fe_{зар}$) у руді становить 34,8%, а в кар’єрі № 2-біс ПАТ “Арселор-Міттал Кривий Ріг” глибиною 225 м* – відповідно, 33,6 (34,4)%. Інакше кажучи, вміст заліза є майже однаковим, а глибина кар’єрів – різною. У другому випадку собівартість видобування залізної руди є меншою, ніж у першому, а прибуток – більшим. Видобування залізної руди шахтним способом з глибини 1340 м (автор особисто спостерігала процес видобування залізної руди у шахті “Ювілейна” ПрАТ “Суша Балка”) є ще більш витратним.

* Щодо параметрів кар’єрів з видобування залізної руди різні джерела наводять різні дані.

Вартість же, за якою товарну мінеральну продукцію реалізують на світовому ринку, є однаковою. Отже, при видобуванні корисних копалин, які мають схожі фізико-технічні характеристики, з різних горизонтів доцільно диференціювати платежі, оскільки більший прибуток (і надприбуток) виникає за рахунок кращих гірничо-геологічних умов видобування. При диференціації платежів надрокористувачі не боятимуться і братимуть також ділянки з гіршими умовами видобування, адже сьогодні вони намагаються взяти з кращими і при цьому нераціонально використовують ресурси надр (наприклад, у шахті “Ювілейна” ПрАТ “Суша Балка” видобувають лише залізну руду з високим вмістом заліза, а гірші ресурси, які теж можна видобувати, втрачаються назавжди).

Щодо видобування залізної руди, то у п. 252.22 ст. 252 Податкового кодексу України визначено лише, що видобування залізної руди підземним шахтним способом з глибини понад 300 м для збагачення із вмістом магнетитового заліза, меншим від 35%, – 0,25 (величина коефіцієнта). Нами пропонується п. 252.20 “Ставки рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин” ст. 252 Податкового кодексу України розширити, додавши на етапі 1 хоча б диференціацію ставок залежно від видобування корисних копалин підземним або відкритим способами.

Розширена деталізована класифікація рентоутворюючого мінерально-сировинного капіталу за науково обґрунтованим критерієм джерела його формування (накопичення) з включенням основних критеріїв диференціації платежів за користування надрами для видобування корисних копалин, впорядкованих за ієрархією, розроблена автором під керівництвом Ю. Разовського і В. Матюхи [3, с. 63–68], слугує науковою основою для диференціації відповідних платежів (на відміну від чинної системи згідно із ст. 252 “Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин” Податкового кодексу України). При цьому гірничо-геологічні та інші умови видобування можуть враховуватись опосередковано через вартісні показники. Гірничу ренту формує гірничий капітал, але при визначенні поняття “гірничий капітал” недоцільно поєднувати об’єкти державної (наприклад, запаси корисних копалин тощо) та приватної (наприклад, бурильні установки) власності, як це роблять деякі некваліфіковані вчені.

Кінцевим етапом є визначення власне рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин (у грошовому вираженні) – річного обсягу рентного платежу, що підлягає перерахуванню (сплаті) до бюджетів усіх рівнів. Щорічний (або щоквартальний та ін.) обсяг рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин, що підлягає перерахуванню до бюджетів, визначається як обсяг видобутої та реалізованої товарної продукції гірничодобувного виробництва, перемножений на рентний платіж (формула 4):

$$РП = ПР \cdot Q_v, \quad (4)$$

де РП – сумарний обсяг рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин (у грошовому вираженні) за фіксований проміжок часу (грн.); ПР – рентний платіж за користування надрами для видобування корисних копалин за фіксований проміжок часу (грн./т); Q_v – обсяг видобутої та реалізованої товарної мінерально-сировинної продукції за фіксований проміжок часу (т).

Для порівняльного аналізу часовий лаг має бути однаковим, а тому сумарний розмір РП береться, як і ПР і Q_v , за один і той самий фіксований проміжок часу (якщо за рік, то за рік, якщо за квартал, то за квартал), оскільки доцільно врахову-

вати кон'юнктуру ринку, вартість електроенергії та ін., що впливає на зміну собівартості [7, с. 53–58].

У випадку експортних поставок товарної продукції, коли гірничодобувне підприємство може продавати мінеральну сировину за валюту, на момент зовнішньоекономічної діяльності ціна продажу за кордон може відрізнятись від внутрішньої ціни, тому у п. 252.8 ст. 252 Податкового кодексу України передбачено: “Сума доходу, отримана від реалізації обсягу (кількості) відповідного виду товарної продукції гірничого підприємства – видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) в іноземній валюті, обраховується в національній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, встановленим Національним банком України на дату реалізації таких корисних копалин”.

За часів, коли базові нормативи плати були фіксованим платежем і виражені у гривнях за 1 м³ (1 т, 1 кг, 1 г), у разі інфляційних процесів платіж за користування надрами для видобування корисних копалин за рік (за півріччя або за квартал) необхідно було індексувати на індекс цін виробників промислової продукції в попередньому році. Але в запропонованій автором методиці індексацію здійснювати не потрібно, оскільки в ціну вже закладається кон'юнктура ринку (кон'юнктура і ціна реалізації змінюються).

Якщо брати до уваги зарубіжний досвід, то доцільно робити це з обережністю, оскільки з ним у вітчизняній практиці існують дуже серйозні відмінності. Наприклад, середній процент заліза в українській руді становить близько 30% при середньосвітовому рівні 48–50%. У ряді провідних країн – конкурентів України на зовнішніх ринках вміст металевого елемента є на порядок вищим – 55–65%. Це призводить до збільшення витрат на збагачення сирової руди на вітчизняних ГЗК, внаслідок чого зростає собівартість концентрату і обкотишів. Проте високі ціни на залізорудну сировину створюють достатній запас міцності та дозволяють більшості ГЗК працювати з прибутком. Різке зростання світових цін на залізорудну сировину в 2010 р. стимулювало ГЗК нарощувати експортні поставки. На сьогодні вартість залізорудної сировини на зовнішніх ринках є на 20–30% вищою, ніж у межах України, що робить експорт привабливішим. На нашу думку, кардинально змінити ситуацію з якістю української залізорудної сировини у найближчі 2–3 роки не вдасться, оскільки основні проекти вітчизняних ГЗК спрямовано на розширення виробництва, а не на підвищення якості*.

Автор зверталася до дирекції всіх залізо- та марганцедобувних підприємств України із запитом з приводу надання інформації про рентабельність операційної діяльності компаній. Але відповіді отримано не було, надійшов лише один лист, в якому зазначено, що це комерційна таємниця підприємства. Тим часом на сайтах гірничодобувних підприємств надається інформація про рентабельність за показником ЕВІТДА. Автор звернулася з відповідним проханням до Державної служби статистики України і теж отримала відповідь про те, що дані по кожному гірничодобувному підприємству вони надати не можуть.

Згідно з Методологічними положеннями про використання фінансової звітності підприємств для цілей статистики підприємств, затвердженими наказом Держстату України від 31 грудня 2014 р. № 417, рівень рентабельності опера-

* Железородная отрасль: “На пике” (Обзор подготовлен отделом инвестиционного консалтинга ИК “Альтана Капитал”) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.google.com.ua/search?q=altana-kapital-zhelezorudnaya-otrasl-na-pike&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=X7ZCWK6IOIPe6QS7_6zYAQ [2011].

ційної діяльності підприємств розраховується як відношення фінансового результату від неї до її витрат, а рівень рентабельності усієї діяльності підприємств – як відношення чистого прибутку (збитку) до всіх її витрат (додаток 1, пп. 5 і 6) (доцільно перемножити на 100%).

Рівні рентабельності (збитковості) підприємств з видобування залізних руд в Україні за 2010–2015 рр. наведено в таблиці.

Рівень рентабельності (збитковості) підприємств з видобування залізних руд в Україні за 2010–2015 рр. (код за КВЕД-2010 – 07.1) *

(%)

Роки	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств з видобування залізних руд	Рівень рентабельності (збитковості) усієї діяльності підприємств з видобування залізних руд
2010	38,2	21,1
2011	51,3	30,5
2012	44,9	28,3
2013	50,4	33,3
2014	55,4	12,2
2015	16,1	-8,1

* Складено автором за даними статистичного збірника Державної служби статистики України “Діяльність суб’єктів господарювання” за 2015 р. порівняно з попередніми роками (2.56. Рентабельність діяльності підприємств за видом економічної діяльності “Промисловість”) (с. 253).

В огляді, підготовленому відділом інвестиційного консалтингу “Альгана Капітал”, наведено 2 показники рентабельності. Так, за даними цієї компанії, у 2010 р. істотно поліпшилися фінансові результати підприємств залізодобувної галузі: середня рентабельність за показником чистого прибутку становила 28,4%, а за показником ЕВІТДА – 48,9%. Серед українських ГЗК найвищу рентабельність показують підприємства “Метінвесту”. У I півріччі 2010 р. рентабельність продажів за чистим прибутком Інгuleцького ГЗК сягнула 26,9%, Північного ГЗК – відповідно, 32,8%, Центрального ГЗК – 31,7%. У 2010–2011 рр. очікувалося підвищення середньогалузевої рентабельності до 25–30%. Це пов’язано з тим, що високий попит на залізорудну сировину з боку Китаю спровокував дефіцит поставок цієї продукції на світовому ринку, а зручна кон’юнктура на ринку сприяла активному нарощуванню її виробництва українськими ГЗК, які підвищили обсяги експорту, насамперед, до Китаю*.

За даними “УкрРудПрому” ** і Concorde Capital, у 2013 р. рентабельність гірничорудних підприємств України за показником ЕВІТДА становила *** (в цьому загальнодоступному джерелі інформації зібрано дані про рентабельність усіх вітчизняних ГЗК за один рік, але за показником ЕВІТДА, а не так, як рекомендує розраховувати Державна служба статистики України): 1) Інгuleцького ГЗК – 63%; 2) Північного ГЗК – 57%; 3) Південного ГЗК – 53%; 4) Запорізького залізорудного комбінату – 50%; 5) Центрального ГЗК – 47%; 6) Криворізького

* Там же.

** “УкрРудПром” – інформаційно-аналітичний портал, який висвітлює події гірничо-металургійного комплексу та діяльність фінансово-промислових груп, чий бізнес пов’язаний з найбільшою галуззю промисловості.

*** Рентабельність добычи железной руды в Украине падает [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrtudprom.ua/news/Rentabelnost_ee_dobichi_v_Ukraine_uge_priblizilas_k_nulyu.html?print [9 сентября 2014 г.].

залізорудного комбінату – 46%; 7) Ferrexpo (Полтавський ГЗК) – 32%; 8) ГЗК “Суха Балка” – 21%.

Наявність значних рентних доходів у гірничодобувній промисловості підтверджується істотною різницею між рентабельністю цього виду діяльності та середнім рівнем рентабельності діяльності промислових підприємств. На цей час Державна служба статистики України надає лише такі дані: у 2015 р. рівень рентабельності операційної діяльності промислових підприємств (великих і середніх підприємств за січень – вересень) становив 3,4% *, у 2014 р. – 1,6% (2,3%) і у 2013 р. – 3%; рівень рентабельності операційної діяльності підприємств добувної промисловості та розроблення кар’єрів сягав, відповідно, 14,8%, 21,4% і 12,5%.

Мінерально-сировинні ресурси є рентоутворюючими. Рентні платежі повинні враховувати ціну й витрати. Наприклад, при видобуванні залізної руди з різних горизонтів витрати є різними, що позначається на її собівартості. Щоб надрокористувачі брали ліцензії на видобування корисних копалин і в гірших гірничо-геологічних умовах, необхідно диференціювати рентні платежі для вирівнювання показників рентабельності добувних підприємств. На сьогодні вони стягуються тільки для наповнення бюджету. Одним з інструментів диференціації рентних платежів є класифікація мінерально-сировинного капіталу.

Оскільки на цей час практично неможливо отримати дані про доходи гірничодобувних підприємств, а прибуток (суму, на яку доходи перевищують пов’язані з ними витрати) можна ще визначити через рентабельність (відношення чистого прибутку від реалізації до собівартості продукції), то можливим є, наприклад, порівняння між рентабельністю підприємства та середньогалузевою рентабельністю. Але це буде лише приблизний показник, оскільки для розрахунків доцільно знати розмір надприбутку. Так, за авторськими розрахунками, у 2013 р. середня рентабельність підприємств з видобування залізної руди відкритим (кар’єрним) способом (ПрАТ “Інгулецький ГЗК”, ПрАТ “Північний ГЗК”, ПрАТ “Південний ГЗК” і ПрАТ “Полтавський ГЗК”) за показником ЕВІТДА становила 51,25%, тобто дорівнювала середньогалузевій рентабельності (по залізорудній підгалузі). Отже, у 2013 р. ПрАТ “Інгулецький ГЗК”, ПрАТ “Північний ГЗК” і ПрАТ “Південний ГЗК” повинні були віддавати державі надприбуток – гірничу ренту, оскільки їх рентабельність перевищувала середню рентабельність залізорудних підприємств у цьому сегменті. Для таких розрахунків використовувалися дані лише ГЗК, які видобувають залізну руду відкритим способом, оскільки буде несправедливим порівнювати рентабельність її видобування кар’єрним і шахтним способами.

У 2013 р. середня рентабельність підприємств з видобування залізної руди підземним (шахтним) способом (ПрАТ “Запорізький залізорудний комбінат” (видобуває багаті залізні руди, що не потребують збагачення, із середнім вмістом заліза 55,7–62,8%), ПАТ “Криворізький залізорудний комбінат” і ПрАТ “ЄВРАЗ Суха Балка”) за показником ЕВІТДА становила 39%.

Отже, у 2013 р. ПрАТ “Запорізький залізорудний комбінат” і ПАТ “Криворізький залізорудний комбінат” повинні були віддавати державі надприбуток – гірничу ренту, оскільки їх рентабельність перевищувала середню рентабельність залізорудних підприємств у даному секторі.

* Без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ тимчасово окупованої території АР Крим, Севастополя та частини зони проведення АТО.

ПрАТ “Центральний ГЗК”, який входить до структури “Метінвест”, – єдине гірничорудне підприємство в Україні, яке одночасно використовує і відкритий, і підземний способи видобування залізної руди. Тому автор не враховувала показників цього підприємства у наведених розрахунках, оскільки досить проблематично отримати інформацію про рентабельність ПрАТ “Центральний ГЗК” окремо для кар’єрного та шахтного способів видобування.

В останні роки рентабельність залізодобувних підприємств знижувалась і в І кварталі 2016 р. у групі “Метінвест” становила за показником ЕВІТДА 9% *. До цієї групи входять Металургійний та Гірничодобувний дивізіони. У І кварталі 2016 р. вона одержала 1,28 млрд. дол. виторгу **. Інакше кажучи, для українських рудокопів прогнози є невтішними через несприятливу кон’юнктуру (в першу чергу, попит і пропозицію – фактори, що її формують).

У 2014 р. собівартість виробництва залізородного концентрату в Україні оцінювалася на рівні 30–35 дол./т і обкотишів – 45 дол./т ***.

Щодо методологічного підходу до визначення нормального рівня прибутку надрокористувача, то нами пропонується брати за ставку дисконту (тобто за норму прибутковості інвестиційного проекту) розмір ставки по державних цінних паперах (ОВДП або казначейських зобов’язаннях) як найбезпечніший. Державні облигації є найбільш надійними та найбільш ліквідними цінними паперами, оскільки вони забезпечені фінансовими ресурсами країни. Крім того, за економічною сутністю ОВДП є подібними до кредитування [8, с. 72].

На розвиток теорії гірничої ренти автором розроблено орієнтовну градацію розміру підприємницького (в тому числі геологічного) ризику за складністю геологічної будови родовища корисних копалин як складової економічної оцінки гірничої ренти, а також запасів корисних копалин [8, с. 72–73].

В авторській методології враховано та наведено алгоритми визначення всіх основних економічних параметрів господарської діяльності гірничодобувного підприємства, які формують гірничу ренту (гірничо-геологічні та інші умови видобування корисних копалин, кон’юнктура ринку, а також певною мірою ступінь ризику). Необхідно правильно вилучити природну (в тому числі гірничу) ренту – з тим, щоб надрокористувачі не змогли виводити кошти до офшорів, і вони залишались у держави як розпорядника природних ресурсів. Якщо природний ресурс зростає в ціні, то це також слід враховувати у відповідній методиці. І тоді можна вийти на значно більшу суму коштів, яку б міг отримувати кожен українець.

Основна ідея наукового дослідження полягає в тому, щоб кожен громадянин нашої держави щороку отримував певну суму коштів – частку гірничої ренти, яка дійсно повинна належати Українському народові згідно з Конституцією України, як це і практикується у високорозвинутих державах. Сьогодні важливо, щоб “запрацювала” ст. 13 Конституції України (поки що це тільки задекларовано, а не реалізовано), зріс добробут українських громадян, а для цього необхідно **формувати інститут громадянської власності на природні (в тому числі мінерально-сировинні) ресурси**, створювати центральний банк природних ресурсів України і фонд громадянських дивідендів. Це забезпечить справедливий розподіл гірничої ренти

* Рентабельность добычи железной руды в Украине падает.

** На Северном ГОКе запущена первая линия циклично-поточной технологии стоимостью 1,9 млрд. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.0564.ua/article/1299748> [18 июля 2016 г.].

*** Рентабельность добычи железной руды в Украине падает.

між усіма громадянами України після її вилучення у надрокористувачів на користь держави як загальнообов'язкового платежу на підставі ст. 13 Конституції України.

Першим етапом в Україні має стати створення інституту громадянської власності. Якби такий було запроваджено, то кожен українець міг би отримати у 2016 р. по 927,55 грн., а у 2017 р. – по 1025,12 грн. (за даними Державної фіскальної служби України, наведеними на рисунку). У зведеному бюджеті України питома вага рентних платежів за користування надрами до місцевих бюджетів становить 2,65% (тобто те, що надходить до місцевих бюджетів, там і осідає) (з 1 січня 2018 р. для місцевих громад ситуація повинна дещо поліпшитися, оскільки, згідно з відповідним Законом України від 20 грудня 2016 р. № 1793-19 і Бюджетним кодексом України, 5% рентних платежів від видобутку вуглеводнів направлятимуться до місцевих бюджетів). Але це дуже мізерні кошти, тому доцільно економічно обґрунтувати розмір плати, яка стягуватиметься з надрокористувачів, враховуючи гірничо-геологічні умови, обмеженість ресурсів та їх унікальність. Необхідно так вилучати гірничу ренту, щоб надрокористувачі не змогли виводити кошти до офшорів. Треба створити фонд громадянських дивідендів, основним джерелом надходження коштів до якого стане частка гірничої ренти. У багатьох країнах, крім державного бюджету, було створено недержавні фонди акумулювання природної (найчастіше – нафтової) ренти.

Ефективними інструментами, що застосовуються зарубіжними суверенними фондами добробуту для свого функціонування, є, зокрема, здійснення мудрої та жорсткої фіскальної політики; оперативне управління зазначеним фондом, делеговане або державі (центральному банку, Міністерству фінансів, інвестиційному управлінню при уряді), або приватним компаніям; активи фондів, інвестовані переважно за кордоном в акції, облігації та інші цінні папери з фіксованим доходом; оцінка правліннями фондів відповідності етичним принципам компаній, в які вкладаються їх кошти (у корпорації, що виробляють боєприпаси, ядерну зброю і завдають шкоди навколишньому природному середовищу, кошти фондів не інвестуються); забезпечення прозорості їх діяльності. Наприклад, у Норвегії для того, щоб направити кошти з фонду на покриття бюджетного дефіциту, необхідне рішення парламенту.

Основними джерелами поповнення суверенних фондів добробуту слугують доходи від ліцензійних і рентних платежів, роялті, бонуси; доходи від інвестування активів нафтового фонду; частина податків, які збираються урядом з компаній, зайнятих у нафтовій і газовій галузях промисловості; чисті надходження від експорту нафти, газу та інших товарів.

Висновки

Таким чином, сьогодні доцільно вилучати у надрокористувача на користь держави рентний платіж як надприбуток (надлишок, тобто різницю між прибутком, одержаним надрокористувачем, і середньонормальним прибутком по галузі або підгалузі у добувній промисловості) для того, щоб українські громадяни, як і жителі провідних зарубіжних держав, отримуючи частку гірничої ренти, відчували себе справжніми власниками природних ресурсів – громадянами-рантьє. До основних напрямів податкової реформи у сфері надрокористування належать: 1) встановлення адекватного розміру рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин (диференційованої плати) залежно від прибутку (надприбутку), і тоді рента відповідатиме суті ренти (тобто враховуватиме гірничо-геологічні та інші умови видобування корисних копалин: коли ці умови погіршуються, запаси корис-

них копалин вичерпуються, собівартість їх видобування підвищується, прибуток зменшується, тоді й надрокористувачі повинні сплачувати менші податки); 2) розробка методологічного підходу до визначення розміру рентних платежів за користування надрами для видобування корисних копалин, який би брав до уваги гірничо-геологічні та інші умови їх видобування; 3) розробка методологічних підходів до справедливого розподілу гірничої ренти та ін.

Запропонована автором методика як інструмент визначення розміру рентних платежів і як основна складова економічного механізму вилучення гірничої ренти може бути прийнятною, оскільки вона враховує прибуток гірничодобувного підприємства (який, у свою чергу, враховує кон'юнктуру ринку і витрати), а також гірничо-геологічні та інші умови видобування (у кого вони кращі, у того прибуток буде більшим, і навпаки), що є новизною дослідження. Запропонований автором методичний підхід до визначення розміру рентних платежів за користування надрами для видобування корисних копалин дозволить економічно обґрунтувати розмір рентних платежів і забезпечити їх диференціацію завдяки жорсткій прив'язці до кожного конкретного родовища мінеральної сировини. Саме диференціація платежів дозволить надрокористувачам вносити економічно обґрунтовану суму рентної плати. Застосування цієї методології дасть можливість зберегти функцію ренти як економічного інструменту регулювання гірничих відносин у сфері надрокористування і задовольнить інтереси бізнесу, держави та українського народу, оскільки сприятиме формуванню інституту громадянської власності на мінерально-сировинні ресурси і фонду громадянських дивідендів.

Список використаної літератури

1. *Матюха В.В.* Плата за користування надрами як основний елемент економічного механізму управління вітчизняним фондом надр // Механізм регулювання економіки. – 2013. – № 1. – С. 54–60.
2. *Разовский Ю.В.* Горная рента. – М. : Экономика, 2000. – 221 с.
3. *Разовський Ю.В., Сухіна О.М., Горенкова К.Ю.* Класифікація мінерально-сировинного та екологічного капіталу // Економіка України. – 2016. – № 10. – С. 56–78.
4. *Матюха В.В.* Гірнична рента та методика її оцінки // Актуальні проблеми формування рентної політики в сучасних умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 17 травня 2007 р. : у 3 ч. – Ч. 2. – К. : РВПС України НАН України, 2007. – С. 44–49.
5. *Матюха В.В., Мовчан М.Т.* Методика визначення розміру рентної плати за надрокористування у гірничовидобувній промисловості // Механізм регулювання економіки. – 2008. – Т. 1. – № 3. – С. 167–170.
6. *Выгон Г., Рубцов А., Клубков С., Ежов С.* Налоговая реформа нефтяной отрасли: основные развилки. – ВЫГОН Консалтинг. – 2015. – Июль. – 46 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vygon.consulting/upload/iblock/6b7/vygon_consulting_upstreamtaxreform.pdf.
7. *Сухина Е.Н.* Методика определения размера рентных платежей за пользование недрами для добычи полезных ископаемых через удельную ренту / Проблемы современной экономики : сб. матер. III Междунар. науч.-практ. конф. (Новосибирск, 17 мая 2011 г., Центр развития научного сотрудничества) : в 2 ч. – Ч. 1 ; [под ред. Ж.А. Мингалёвой, С.С. Чернова]. – Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2011. – С. 53–58.
8. *Сухіна О.М., Лобасов О.П., Жишко М.І.* Розвиток методологічних підходів до економічної оцінки мінерально-сировинних ресурсів // Економіка України. – 2013. – № 2. – С. 67–80.

References

1. Matiukha V.V. *Plata za korystuvannya nadramy yak osnovnyi element ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnya vitchyznyanym fondom nadr* [Paying for the use by the bowels of the Earth as a basic element of economic mechanism of management by the home fund of bowels of the Earth]. *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky – Mechanism of economic regulation*, 2013, No. 1, pp. 54–60 [in Ukrainian].
2. Razovskii Yu.V. *Gornaya Renta* [Mining Rent]. Moscow, Ekonomika, 2000 [in Russian].
3. Razovskiy Yu.V., Suhina O.M., Gorenkova K.Yu. *Klasyfikatsiya mineral'no-syrovynnoho ta ekolohichnoho kapitalu* [Classification of the mineral raw-materials and ecological capitals]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2016, No. 10, pp. 56–78 [in Ukrainian].
4. Matyukha V.V. *Hirnycha renta ta metodyka ii otsinky* [Mining rent and methods of its evaluation]. Proceedings from “Aktual’ni problemy formuvannya rentnoi polityky v suchasnykh umovakh” – mizhnar. nauk.-prakt. konf., 17 travnya 2007 r., u 3 ch. [“Actual problems of the formation of rent policy in modern conditions” – International scientific and practical conference, May 17, 2007, in 3 parts]. Kyiv, CSPF of Ukraine of the NAS of Ukraine, 2007, Part 2, pp. 44–49 [in Ukrainian].
5. Matyukha V.V., Movchan M.T. *Metodyka vyznachennya rozmiru rentnoi platy za nadrokorystuvannya u hirnychovydobuvnii promyslovosti* [Methodology for determining the amount of rent for subsoil use in the mining industry]. *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky – Mechanism of economic regulation*, 2008, Vol. 1, No. 3, pp. 167–170 [in Ukrainian].
6. Vygon G., Rubtsov A., Klubkov S., Ezhov S. *Nalogovaya reforma neftyanoi otrasli: osnovnye razvilki* [Tax reform of the oil industry: major forks]. VYGON Consulting, July 2015, available at: http://vygon.consulting/upload/iblock/6b7/vygon_consulting_upstreamtaxreform.pdf [in Russian].
7. Suhina E.N. *Metodika opredeleniya razmera rentnykh platezhei za pol'zovanie nedrami dlya dobychi poleznykh iskopaemykh cherez udel'nuyu rentu* [Methodology for determining the amount of rent payments for the use of subsoil for the extraction of minerals through specific rent]. Proceedings from “Problemy sovremennoi ekonomiki” – III Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., Novosibirsk, 17 maya 2011 g., Tsentrazvitiya nauchnogo sotrudnichestva, v 2 ch. [“Problems of modern economy” – III International scientific and practical conference, Novosibirsk, May 17, 2011, Center for Development of Scientific Cooperation, in 2 parts]. Novosibirsk, NGTU PH, 2011, Part 1, pp. 53–58 [in Russian].
8. Suhina O.M., Lobasov O.P., Zhyshko M.I. *Rozvytok metodolohichnykh pidkhodiv do ekonomichnoi otsinky mineral'no-syrovynnykh resursiv* [A modification of the methodological approaches to the economic estimation of mineral raw resources]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2013, No. 2, pp. 67–80 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11 вересня 2017 р.
The article was received by the editorial staff on September 11, 2017.